

749

UMOWA

**między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec
o grobach ofiar wojen i przemocy totalitarnej,**

podpisana w Warszawie dnia 8 grudnia 2003 r.

UMOWA

**między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem
Republiki Federalnej Niemiec o grobach ofiar wojen
i przemocy totalitarnej**

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i Rząd Republiki Federalnej Niemiec, zwane dalej „Umawiającymi się Stronami”,

- pragnąc uczcić ofiary wojen i przemocy totalitarnej, które spoczywają zarówno na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak i Republiki Federalnej Niemiec,
- dążąc do godnego upamiętnienia i ochrony miejsc spoczynku ofiar wojen i przemocy totalitarnej, zgodnie z postanowieniami obowiązującego humanitarnego prawa międzynarodowego, a zwłaszcza Konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny z dnia 12 sierpnia 1949 r. oraz Protokołu dodatkowego dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) z dnia 8 czerwca 1977 r. i Protokołu dodatkowego dotyczącego ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II) z dnia 8 czerwca 1977 r.,
- w duchu Wspólnego oświadczenia z dnia 14 listopada 1989 r., jak również realizując artykuł 32 Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 r.,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Niniejsza umowa reguluje wszystkie kwestie związane z ustalaniem, dokumentowaniem, rejestracją, urządzaniem, zachowaniem, należyтым utrzymaniem i ochroną miejsc spoczynku ofiar wojen i przemocy totalitarnej — polskich na terytorium Republiki Federalnej Niemiec i niemieckich na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej — jak również wszystkie sprawy związane z ekshumacją szczątków zwłok i ich godnym ponownym pochowaniem.

Artykuł 2

W rozumieniu niniejszej umowy następujące określenia oznaczają:

ABKOMMEN

**zwischen der Regierung der Republik Polen
und der Regierung der Bundesrepublik Deutschland
über Gräber von Opfern der Kriege und der
Gewaltherrschaft**

Die Regierung der Republik Polen und die Regierung der Bundesrepublik Deutschland im weiteren Vertragsparteien genannt,

- in dem Wunsch, die Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft zu ehren, die sowohl im Hoheitsgebiet der Republik Polen als auch im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland ruhen,
- in dem Bestreben, gemäß den Bestimmungen des geltenden humanitären Völkerrechts, insbesondere der Genfer Abkommen über den Schutz von Kriegsopfern vom 12. August 1949, sowie des Zusatzprotokolls vom 8. Juni 1977 über den Schutz der Opfer internationaler bewaffneter Konflikte (Protokoll I) und des Zusatzprotokolls vom 8. Juni 1977 über den Schutz der Opfer nicht internationaler bewaffneter Konflikte (Protokoll II), den Ruhestätten der Opfer der Kriege und Gewaltherrschaft ein würdiges Gedenken zu bewahren und diese Stätten zu schützen,
- im Geiste der Gemeinsamen Erklärung vom 14. November 1989 sowie in Ausführung von Artikel 32 des Vertrages vom 17. Juni 1991 zwischen der Republik Polen und der Bundesrepublik Deutschland über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit,

sind wie folgt übereingekommen:

Artikel 1

Dieses Abkommen regelt jegliche Fragen, die mit der Feststellung, der Dokumentierung, der Erfassung, der Errichtung, der Erhaltung, der angemessenen Unterhaltung und dem Schutz der Ruhestätten der Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft — der polnischen im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland und der deutschen im Hoheitsgebiet der Republik Polen — zusammenhängen, sowie alle Angelegenheiten im Zusammenhang mit der Exhumierung der sterblichen Überreste und deren würdiger Neubestattung.

Artikel 2

Im Sinne dieses Abkommens bedeuten die folgenden Begriffe:

1) „polegli lub zmarli po Stronie niemieckiej wskutek wojen”:

- członków niemieckich sił zbrojnych,
- osoby zrównane z nimi w świetle prawa niemieckiego,
- inne osoby posiadające obywatelstwo niemieckie, które poniosły śmierć wskutek wojen 1914—1918 i 1939—1945 na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- inne osoby posiadające obywatelstwo niemieckie, które utraciły życie wskutek przemocy totalitarnej w latach 1945—1949 na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

2) „niemieckie groby wojenne”:

- znajdujące się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej miejsca spoczynku poległych lub zmarłych po Stronie niemieckiej wskutek wojen,
- znajdujące się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej groby niemieckich ofiar przemocy totalitarnej;

3) „niemieckie cmentarze wojenne”:

cmentarze lub części cmentarzy istniejące, odnajdywane lub mające powstać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na których pochowani są w większości polegli lub zmarli po Stronie niemieckiej wskutek wojen;

4) „polegli lub zmarli po Stronie polskiej wskutek wojen”:

- członków polskich sił zbrojnych,
- osoby zrównane z nimi według prawa polskiego,
- inne osoby posiadające obywatelstwo polskie, które poniosły śmierć w wyniku wojen 1914—1918 i 1939—1945 na terytorium Republiki Federalnej Niemiec,
- Polaków, którzy w latach 1939—1945 ponieśli śmierć w wyniku przemocy totalitarnej, w szczególności jako więźniowie niemieckich aresztów, więzień, obozów koncentracyjnych i innych obozów oraz pracy przymusowej na terytorium Republiki Federalnej Niemiec,
- inne osoby posiadające obywatelstwo polskie, które utraciły życie w następstwie wojny w latach 1945—1949 na terytorium Republiki Federalnej Niemiec;

5) „polskie groby wojenne”:

- znajdujące się na terytorium Republiki Federalnej Niemiec miejsca spoczynku poległych lub zmarłych po Stronie polskiej wskutek wojen,
- znajdujące się na terytorium Republiki Federalnej Niemiec groby polskich ofiar przemocy totalitarnej;

1) „deutsche Kriegstote”:

- Angehörige der deutschen Streitkräfte,
- diesen nach deutschem Recht gleichgestellte Personen,
- sonstige Personen deutscher Staatsangehörigkeit, die infolge der Kriege 1914—1918 und 1939—1945 im Hoheitsgebiet der Republik Polen ums Leben gekommen sind,
- sonstige Personen deutscher Staatsangehörigkeit, die in den Jahren 1945—1949 im Hoheitsgebiet der Republik Polen infolge der Gewaltherrschaft ums Leben gekommen sind;

2) „deutsche Kriegsgräber”:

- die im Hoheitsgebiet der Republik Polen liegenden Ruhestätten deutscher Kriegstoter,
- die im Hoheitsgebiet der Republik Polen liegenden Gräber deutscher Opfer der Gewaltherrschaft;

3) „deutsche Kriegsgräberstätten”:

die im Hoheitsgebiet der Republik Polen bestehenden, auffindbaren oder neu anzulegenden Friedhöfe oder Teile von Friedhöfen, auf denen überwiegend deutsche Kriegstote bestattet sind;

4) „polnische Kriegstote”:

- Angehörige der polnischen Streitkräfte,
- diesen nach polnischem Recht gleichgestellte Personen,
- sonstige Personen polnischer Staatsangehörigkeit, die infolge der Kriege 1914—1918 und 1939—1945 im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland ums Leben gekommen sind,
- Polen, die in den Jahren 1939—1945 im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland infolge der Gewaltherrschaft und insbesondere als Häftlinge in deutscher Haft, Gefängnissen, Konzentrationslagern und anderen Lagern sowie infolge der Zwangsarbeit ums Leben gekommen sind,
- sonstige Personen polnischer Staatsangehörigkeit, die in den Jahren 1945—1949 im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland infolge des Krieges ums Leben gekommen sind;

5) „polnische Kriegsgräber”:

- die im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland liegenden Ruhestätten polnischer Kriegstoter,
- die im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland liegenden Gräber polnischer Opfer der Gewaltherrschaft;

6) „polskie cmentarze wojenne”:

cmentarze lub części cmentarzy istniejące, odnajdywane lub mające powstać na terytorium Republiki Federalnej Niemiec, na których pochowani są w większości polegli lub zmarli po Stronie polskiej wskutek wojen.

Artykuł 3

1. Umawiające się Strony są zgodne, iż miejsca spoczynku ofiar wojen i przemocy totalitarnej objęte są ochroną prawną tego państwa, na którego terytorium się znajdują.

2. Pomniki ofiar wojen i przemocy totalitarnej, które nie są zlokalizowane na cmentarzach wojennych w rozumieniu niniejszej umowy, objęte są ochroną prawną tego państwa, na którego terytorium się znajdują.

Artykuł 4

1. Umawiające się Strony gwarantują ochronę już istniejących i odnajdywanych grobów ofiar wojen i przemocy totalitarnej, swobodny dostęp do nich oraz prawo wiecznego spoczynku poległym i zmarłym wskutek wojen i przemocy totalitarnej. Umawiające się Strony dołożą wszelkich starań w celu zapobiegania powstawaniu w otoczeniu cmentarzy wojennych obiektów lub urządzeń nieliczących z powagą tych miejsc.

2. Umawiające się Strony uprawnione są do renowacji, porządkowania i pielęgnowania na własny koszt grobów i cmentarzy wojennych ofiar wojen i przemocy totalitarnej, o których mowa w artykule 2 niniejszej umowy, położonych na terytorium państwa drugiej Umawiającej się Strony.

3. Rząd Republiki Federalnej Niemiec gwarantuje utrzymanie, renowację i pielęgnowanie na własny koszt polskich grobów i cmentarzy wojennych, określonych w artykule 2 niniejszej umowy, na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

4. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje utrzymanie, renowację i pielęgnowanie na swój koszt położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej niemieckich grobów i cmentarzy wojennych poległych i zmarłych w latach 1914 — 1918, zgodnie z obowiązującymi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przepisami o grobach i cmentarzach wojennych.

Artykuł 5

Umawiające się Strony będą sprzyjać zakładaniu ośrodków dokumentacyjnych, informacyjnych lub spotkań w pobliżu cmentarzy wojennych, jako elementu edukacji na rzecz wzajemnego zrozumienia i pojednania.

6) „ polnische Kriegsgräberstätten”:

die im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland bestehenden, auffindbaren oder neu anzulegenden Friedhöfe oder Teile von Friedhöfen, auf denen überwiegend polnische Kriegstote bestattet sind.

Artikel 3

1. Die Vertragsparteien stimmen darin überein, dass die Ruhestätten der Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft unter dem Rechtsschutz des jeweiligen Staates stehen, in dessen Hoheitsgebiet sie sich befinden.

2. Denkmäler für Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft, die sich nicht auf Kriegsgräberstätten im Sinne dieses Abkommens befinden, stehen unter dem Rechtsschutz des Staates, in dessen Hoheitsgebiet sie sich befinden.

Artikel 4

1. Die Vertragsparteien gewährleisten den Schutz der bereits bestehenden und auffindbaren Gräber der Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft, den ungehinderten Zugang zu diesen und das dauernde Ruherecht für die Kriegstoten und die infolge der Gewaltherrschaft Gefallenen und Verstorbenen. Die Vertragsparteien unternehmen jegliche Bemühungen, um zu verhindern, dass in der Umgebung der Kriegsgräberstätten Objekte oder Anlagen entstehen, die mit der Würde dieser Stätten nicht vereinbar sind.

2. Die Vertragsparteien sind berechtigt, die in Artikel 2 dieses Abkommens bezeichneten und im Hoheitsgebiet der jeweils anderen Vertragspartei gelegenen Kriegsgräber und Kriegsgräberstätten der Opfer der Kriege und Gewaltherrschaft auf ihre eigenen Kosten zu renovieren, herzurichten und zu pflegen.

3. Die Regierung der Bundesrepublik Deutschland gewährleistet auf ihre Kosten die Erhaltung, Renovierung und Pflege der in Artikel 2 dieses Abkommens bezeichneten polnischen Kriegsgräber und Kriegsgräberstätten im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland.

4. Die Regierung der Republik Polen gewährleistet gemäß den im Hoheitsgebiet der Republik Polen geltenden Vorschriften über Kriegsgräber und Kriegsgräberstätten auf ihre Kosten die Erhaltung, Renovierung und Pflege der deutschen Kriegsgräber und Kriegsgräberstätten der in den Jahren 1914 — 1918 im Hoheitsgebiet der Republik Polen Gefallenen und Verstorbenen.

Artikel 5

Die Vertragsparteien befürworten die Errichtung von Dokumentations-, Informations- oder Begegnungseinrichtungen in der Nähe von Kriegsgräberstätten als ein Element der Erziehung zum gegenseitigen Verständnis und zur Versöhnung.

Artykuł 6

1. Umawiające się Strony zapewniają sobie wzajemnie prawo nieodpłatnego użytkowania gruntów pod cmentarze wojenne w charakterze miejsc wiecznego spoczynku ofiar wojen i przemocy totalitarnej.

2. Niniejsza umowa nie narusza praw własności. Wszelkie zmiany granic gruntów użytkowanych jako cmentarze wojenne rozstrzygane będą między Umawiającymi się Stronami lub instytucjami i organizacjami odpowiedzialnymi za realizację niniejszej umowy w duchu wzajemnego porozumienia.

3. Jeżeli obie Umawiające się Strony uznają, że cały obszar, lub jego część, nie będzie wykorzystywany w dalszym ciągu jako cmentarz wojenny, wówczas dotychczasowe prawo użytkowania wygasa.

4. Jeżeli grunt, na którym jest położony cmentarz wojenny lub jego część, ze względu na ważny interes państwa jest niezbędny do innych celów, wówczas Umawiająca się Strona, na terytorium państwa której znajduje się grunt, zmieni jego granice lub wskaże inny odpowiedni grunt i poniesie wszelkie koszty ekshumacji i powtórnego pochówku oraz urządzenia cmentarza.

5. Umawiające się Strony będą przeprowadzać konsultacje w celu wypracowania uzgodnionych decyzji w sprawach wytyczenia nowych granic terenu lub wyboru nowego terenu pod cmentarz wojenny, przeniesienia szczątków zwłok, a także sposobu urządzenia nowego cmentarza wojennego, włącznie z przeniesieniem pomników nagrobnych.

Artykuł 7

1. Umawiające się Strony będą zezwalać sobie wzajemnie, bez ponoszenia z tego tytułu kosztów i po uprzednim przedłożeniu im planów w celu wyrażenia zgody, na scalanie grobów ofiar wojen i przemocy totalitarnej, których przeniesienie uważane jest za niezbędne.

2. Przeniesienie szczątków zwłok niemieckich ofiar wojen i przemocy totalitarnej wykonywać będą grupy robocze wyznaczone przez Stronę niemiecką. Przeniesienie szczątków zwłok polskich ofiar wojen i przemocy totalitarnej wykonywać będą grupy robocze wyznaczone przez Stronę polską.

3. Po zakończeniu prac związanych z przeniesieniem szczątków zwłok sporządza się protokół, w którym wymienia się dawne i nowe położenie grobu, personalia osoby ekshumowanej, treść napisu na identyfikatorze oraz inne występujące przedmioty, pozwalające na identyfikację szczątków zwłok. Protokół stanowi również podstawę przekazania odnalezio-

Artikel 6

1. Die Vertragsparteien gewährleisten gegenseitig das Recht auf kostenlose Nutzung der als Kriegsgräberstätten dienenden Geländeflächen als dauernde Ruhestätten für die Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft.

2. Eigentumsrechte werden durch dieses Abkommen nicht berührt. Jegliche Änderungen der Grenzen von als Kriegsgräberstätten genutzten Geländeflächen werden im Geiste gegenseitiger Verständigung zwischen den Vertragsparteien oder den Institutionen und Organisationen, die für die Durchführung dieses Abkommens verantwortlich sind, geklärt.

3. Sind beide Vertragsparteien der Auffassung, dass ein Gelände ganz oder teilweise nicht weiter als Kriegsgräberstätte genutzt wird, so erlischt das bisherige Nutzungsrecht.

4. Sollte ein Gelände, auf dem eine Kriegsgräberstätte oder ein Teil davon gelegen ist, aufgrund eines wichtigen Interesses des Staates zu anderen Zwecken benötigt werden, so ändert die Vertragspartei, in deren Hoheitsgebiet sich dieses Gelände befindet, dessen Grenzen oder benennt ein anderes geeignetes Gelände und übernimmt alle Kosten für die Exhumierung und erneute Bestattung sowie für die Einrichtung des Friedhofs.

5. Die Vertragsparteien führen Konsultationen mit dem Ziel der Erarbeitung abgestimmter Entscheidungen zur Absteckung neuer Grenzen eines Geländes oder zur Wahl eines neuen Geländes für eine Kriegsgräberstätte, zur Umbettung der sterblichen Überreste sowie zur Art und Weise der Einrichtung einer neuen Kriegsgräberstätte einschließlich der Umsetzung von Grabmälern.

Artikel 7

1. Die Vertragsparteien gestatten sich gegenseitig, ohne dass ihnen daraus Kosten entstehen und nachdem ihnen vorher Pläne zur Zustimmung vorgelegen haben, die Gräber der Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft, deren Umbettung für notwendig erachtet wird, zusammenzulegen.

2. Die Umbettung der sterblichen Überreste von deutschen Opfern der Kriege und der Gewaltherrschaft erfolgt durch von deutscher Seite benannte Arbeitsgruppen. Die Umbettung der sterblichen Überreste von polnischen Opfern der Kriege und der Gewaltherrschaft erfolgt durch von polnischer Seite benannte Arbeitsgruppen.

3. Nach Abschluss der Umbettungsarbeiten wird ein Protokoll angefertigt, in dem die alte und die neue Grablage, die Personalien der exhumierten Person, die Beschriftung der Erkennungsmarke und andere vorhandene Gegenstände, die eine Identifizierung der sterblichen Überreste ermöglichen, genannt sind. Das Protokoll stellt auch die Grundlage für eine Übergabe

nych przy ekshumowanych szczątkach zwłok przedmiotów.

4. W przypadku gdy istniejące niegdyś cmentarze wojenne przestały istnieć wskutek zmian infrastrukturalnych, a przeniesienie szczątków zwłok nie jest już możliwe, Umawiająca się Strona, na terytorium państwa której cmentarze się znajdowały, zezwalać będzie drugiej Umawiającej się Stronie na jej wniosek i koszt na wzniesienie w godnej i odpowiadającej lokalnym warunkom formie miejsc pamięci. Jeżeli w tym celu niezbędne jest udostępnienie gruntu lub uzyskanie zgody władz lokalnych, każda z Umawiających się Stron udzielać będzie drugiej Umawiającej się Stronie poparcia przy składaniu odpowiednich wniosków i realizacji tego przedsięwzięcia w celu upamiętnienia.

5. Jeżeli dla umożliwienia ostatecznego pochowania na cmentarzu wojennym niezbędne okaże się prowizoryczne pochowanie szczątków zwłok ofiar wojen i przemocy totalitarnej, Umawiająca się Strona, na terytorium państwa, na którym są odnajdywane, podejmie działania mające na celu godne prowizoryczne pochowanie oraz oznakowanie grobów, przy uwzględnieniu przepisów obowiązujących w danym państwie.

Artykuł 8

Jeżeli na niemieckich lub polskich cmentarzach wojennych oprócz niemieckich lub polskich grobów wojennych znajdują się groby ofiar wojen i przemocy totalitarnej pochodzących z innych państw, fakt ten Umawiające się Strony uwzględnią przy podejmowaniu decyzji o zachowaniu i pielęgnowaniu tych grobów.

Artykuł 9

1. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej powierza realizację zadań wynikających z niniejszej umowy Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa („Rat zur Bewahrung des Gedenkens an Kampf und Martyrium“) z siedzibą w Warszawie.

2. Rząd Republiki Federalnej Niemiec powierza realizację zadań wynikających z niniejszej umowy Narodowemu Związкови Niemieckiej Opieki nad Grobami Wojennymi — stowarzyszenie zarejestrowane („Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.“) z siedzibą w Kassel.

3. Realizacja niniejszej umowy może zostać powierzona innej instytucji lub organizacji, za zgodą drugiej Umawiającej się Strony.

Artykuł 10

1. Przewiezienie szczątków zwłok niemieckich ofiar wojen i przemocy totalitarnej z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do Republiki Federalnej Niemiec wymaga uprzedniego udzielenia zgody przez Stronę niemiecką. Strona polska zezwala na przewiezienie

der bei den exhumierten sterblichen Überresten gefundenen Gegenstände dar.

4. Soweit ehemals vorhandene Kriegsgräberstätten durch infrastrukturelle Veränderungen nicht mehr bestehen und eine Umbettung der sterblichen Überreste nicht mehr möglich ist, gestattet die Vertragspartei, in deren Hoheitsgebiet sich die Kriegsgräberstätten befanden, der anderen Vertragspartei auf deren Antrag und Kosten die Errichtung von Gedenkstätten in würdiger und örtlich geeigneter Form. Sofern hierzu Grund und Boden zur Verfügung gestellt oder die Zustimmung örtlicher Behörden eingeholt werden muss, unterstützt jede Vertragspartei die andere bei der Stellung entsprechender Anträge und der Durchführung dieser Maßnahme zur Bewahrung des Gedenkens.

5. Soweit zur Ermöglichung einer endgültigen Bestattung auf einer Kriegsgräberstätte eine provisorische Bestattung von sterblichen Überresten von Opfern der Kriege und der Gewaltherrschaft erforderlich wird, trifft die Vertragspartei, in deren Hoheitsgebiet sie gefunden werden, Maßnahmen für deren würdige provisorische Bestattung und Kennzeichnung der Grabstätten unter Beachtung der im jeweiligen Staat geltenden Vorschriften.

Artikel 8

Sofern sich auf deutschen oder polnischen Kriegsgräberstätten neben deutschen oder polnischen Kriegsgräbern auch Gräber von Opfern der Kriege und der Gewaltherrschaft anderer Staaten befinden, berücksichtigen die Vertragsparteien diese Tatsache bei Entscheidungen über Erhaltung und Pflege dieser Gräber.

Artikel 9

1. Die Regierung der Republik Polen beauftragt den „Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa“ (Rat zur Bewahrung des Gedenkens an Kampf und Martyrium) mit Sitz in Warschau mit der Durchführung der sich aus diesem Abkommen ergebenden Aufgaben.

2. Die Regierung der Bundesrepublik Deutschland beauftragt den Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V. („Narodowy Związek Niemieckiej Opieki nad Grobami Wojennymi“) mit Sitz in Kassel mit der Durchführung der sich aus diesem Abkommen ergebenden Aufgaben.

3. Mit der Durchführung dieses Abkommens kann eine andere Institution oder Organisation mit Zustimmung der anderen Vertragspartei beauftragt werden.

Artikel 10

1. Die Überführung der sterblichen Überreste der deutschen Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft aus dem Hoheitsgebiet der Republik Polen in die Bundesrepublik Deutschland bedarf der vorherigen Zustimmung der deutschen Seite. Die polnische Seite

szczątków zwłok jedynie w przypadku przedłożenia takiej zgody.

2. Zgoda Strony niemieckiej wymagana jest również w przypadku skierowanych do Strony polskiej wniosków mających na celu przewiezienie szczątków zwłok niemieckich ofiar wojen i przemocy totalitarnej do krajów trzecich.

3. Ustępy 1 i 2 niniejszego artykułu obowiązują odpowiednio do przewiezienia szczątków zwłok polskich ofiar wojen i przemocy totalitarnej do Rzeczypospolitej Polskiej lub krajów trzecich.

4. Wszelkie koszty i opłaty z tytułu przeniesienia i przewiezienia za granicę szczątków zwłok ofiar wojen i przemocy totalitarnej obciążać będą wnioskodawców.

5. Wszelkie zmiany miejsca spoczynku w celu przeniesienia i przewiezienia szczątków zwłok ofiar wojen i przemocy totalitarnej, przeprowadzane będą przez właściwych specjalistów pod bezpośrednim nadzorem określonych w artykule 9 niniejszej umowy instytucji i organizacji, przy obowiązkowym przestrzeganiu ustawodawstwa państwa, na którego terytorium odbywają się te zmiany.

Artykuł 11

1. Umawiające się Strony zobowiązują się do wymiany wszelkich posiadanych informacji dotyczących położenia miejsc spoczynku, ich liczby i wielkości oraz danych osobowych ofiar wojen i przemocy totalitarnej, niezbędnych do przeprowadzenia ich identyfikacji.

2. Umawiające się Strony udzielać będą instytucjom i organizacjom odpowiedzialnym za realizację niniejszej umowy wszelkiego możliwego poparcia, w szczególności w dostępie do dokumentów na temat ofiar wojen i przemocy totalitarnej drugiej Umawiającej się Strony, którymi dysponują lub w przyszłości dysponować będą organy władzy jej kraju.

Artykuł 12

1. W celu realizacji zadań wynikających z niniejszej umowy określone w artykule 9 niniejszej umowy instytucje i organizacje mogą w uzgodnieniu z drugą Umawiającą się Stroną delegować na terytorium jej państwa przedstawicieli i specjalistów.

2. Plany pracy podlegają uzgodnieniu pomiędzy określonymi w artykule 9 niniejszej umowy instytucjami i organizacjami.

3. Każda z Umawiających się Stron ma prawo bez wcześniejszego powiadomienia kontrolować działalność przedstawicieli i specjalistów drugiej Umawiającej się Strony.

4. Instytucje i organizacje określone w artykule 9 niniejszej umowy, wykonując swe prace wynikające

gestattet eine Überführung der sterblichen Überreste nur bei Vorliegen dieser Zustimmung.

2. Der Zustimmung der deutschen Seite bedürfen auch Anträge an die polnische Seite, die eine Überführung der sterblichen Überreste deutscher Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft in Drittländer zum Zweck haben.

3. Die Absätze 1 und 2 dieses Artikels gelten sinngemäß für die Überführung der sterblichen Überreste polnischer Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft in die Republik Polen oder in Drittländer.

4. Alle Kosten und Gebühren für die Umbettung und Überführung der sterblichen Überreste der Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft ins Ausland gehen zu Lasten der Antragsteller.

5. Jegliche Veränderungen der Ruhestätte zum Zwecke der Umbettung und Überführung der sterblichen Überreste von Opfern der Kriege und der Gewaltherrschaft werden von den zuständigen Fachkräften unter der direkten Aufsicht der in Artikel 9 dieses Abkommens bestimmten Institutionen und Organisationen unter strikter Achtung der Gesetzgebung des Staates, in dessen Hoheitsgebiet diese Veränderungen stattfinden, vorgenommen.

Artikel 11

1. Die Vertragsparteien verpflichten sich zum Austausch aller vorhandenen Informationen zur Lage der Ruhestätten, zu deren Zahl und Größe sowie der Personalien der Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft, die zur Durchführung ihrer Identifizierung notwendig sind.

2. Die Vertragsparteien gewähren den für die Durchführung dieses Abkommens verantwortlichen Institutionen und Organisationen jede mögliche Unterstützung, insbesondere beim Zugang zu Unterlagen über Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft der anderen Vertragspartei, die bei staatlichen Stellen ihres Landes jetzt oder in Zukunft verfügbar sind.

Artikel 12

1. Zur Durchführung der sich aus diesem Abkommen ergebenden Aufgaben können die in Artikel 9 dieses Abkommens bestimmten Institutionen und Organisationen in Abstimmung mit der anderen Vertragspartei Vertreter und Fachkräfte in deren Hoheitsgebiet entsenden.

2. Die Arbeitspläne sind zwischen den in Artikel 9 dieses Abkommens bestimmten Institutionen und Organisationen abzustimmen.

3. Jede der Vertragsparteien ist berechtigt, ohne vorherige Benachrichtigung die Tätigkeit der Vertreter und Fachkräfte der anderen Vertragspartei zu kontrollieren.

4. Die in Artikel 9 dieses Abkommens bestimmten Institutionen und Organisationen bedienen sich bei

z realizacji niniejszej umowy, w miarę możliwości korzystają z usług miejscowej siły roboczej i miejscowych materiałów w ramach wolnej konkurencji.

Artykuł 13

1. Sprzęt, środki transportu i inne materiały niezbędne do wykonywania prac wynikających z niniejszej umowy, czasowo wwożone przez instytucje i organizacje określone w artykule 9 niniejszej umowy z terytorium państwa jednej Umawiającej się Strony na terytorium państwa drugiej Umawiającej się Strony, są zwolnione od ograniczeń wstępnych, należności celnych i zabezpieczenia odpowiednich należności.

2. Wwożony czasowo sprzęt i środki transportu odprawiane będą przy wwozie na terytorium państwa drugiej Umawiającej się Strony bez opłat, z zastrzeżeniem że wymieniony sprzęt i środki transportu po zakończeniu prac zostaną ponownie wywiezione.

3. Materiały przeznaczone do zakładania, ozdabiania lub pielęgnowania grobów i cmentarzy ofiar wojen i przemocy totalitarnej pozostają wolne od wszelkich należności wwozowych, jeżeli organom celnym przedłoży się oprócz zwykłej deklaracji celnej dodatkowo:

- dokładny spis wwożonych towarów,
- podpisaną przez przedstawiciela instytucji lub organizacji określonych w artykule 9 niniejszej umowy deklarację zobowiązania, iż wymienione towary będą używane jedynie w celach przewidzianych w niniejszej umowie.

Artykuł 14

1. Instytucje i organizacje odpowiedzialne za realizację niniejszej umowy są uprawnione do bezpośredniego wykonywania — w ramach przepisów prawa obowiązującego na terytorium państwa drugiej Umawiającej się Strony — wszelkich prac porządkowych, pielęgnacyjnych oraz budowlanych na cmentarzach wraz z budową infrastruktury odpowiedniej do ich użytkowania.

2. Instytucje i organizacje odpowiedzialne za realizację niniejszej umowy zobowiązują się do przestrzegania przepisów prawa obowiązujących na terytorium państwa drugiej Umawiającej się Strony.

Artykuł 15

Spory dotyczące wykładni lub stosowania niniejszej umowy będą rozstrzygane w drodze rokowań właściwych organów Umawiających się Stron.

Artykuł 16

1. Umawiające się Strony poinformują się drogą dyplomatyczną o spełnieniu wewnętrznych wymo-

der Ausführung ihrer sich aus der Umsetzung dieses Abkommens ergebenden Arbeiten nach Möglichkeit der Dienste örtlicher Arbeitskräfte und örtlichen Materials im Rahmen des freien Wettbewerbs.

Artikel 13

1. Geräte, Transportmittel und andere Materialien, die für die Ausführung der sich aus diesem Abkommen ergebenden Arbeiten erforderlich sind und die von den in Artikel 9 dieses Abkommens bestimmten Institutionen und Organisationen vom Hoheitsgebiet der einen Vertragspartei in das Hoheitsgebiet der anderen Vertragspartei vorübergehend eingeführt werden, sind von Vorbeschränkungen, Zollabgaben und den entsprechenden Sicherheitsleistungen befreit.

2. Vorübergehend eingeführte Geräte und Transportmittel werden bei ihrer Einfuhr in das Hoheitsgebiet der anderen Vertragspartei gebührenfrei mit dem Vorbehalt abgefertigt, dass die genannten Geräte und Transportmittel nach Beendigung der Arbeiten wieder ausgeführt werden.

3. Material, das für die Errichtung, Ausschmückung oder Pflege der Gräber und Friedhöfe der Opfer der Kriege und der Gewaltherrschaft bestimmt ist, bleibt frei von jeglichen Einfuhrabgaben, wenn den Zollbehörden zusätzlich zur regulären Zollerklärung vorgelegt werden:

- eine genaue Aufstellung der eingeführten Waren,
- eine von einem Vertreter einer der in Artikel 9 dieses Abkommens bestimmten Institution oder Organisation unterzeichnete Verpflichtungserklärung, dass die genannten Waren nur für die in diesem Abkommen vorgesehenen Zwecke verwendet werden.

Artikel 14

1. Die für die Durchführung dieses Abkommens verantwortlichen Institutionen und Organisationen sind berechtigt, im Rahmen der im Hoheitsgebiet der anderen Vertragspartei geltenden Rechtsvorschriften, alle Herrichtungs-, Pflege- sowie Bauarbeiten auf den Friedhöfen, einschließlich des Baus der für ihre Nutzung angemessenen Infrastruktur, unmittelbar auszuführen.

2. Die für die Durchführung dieses Abkommens verantwortlichen Institutionen und Organisationen verpflichten sich, die in dem Hoheitsgebiet der anderen Vertragspartei geltenden Rechtsvorschriften einzuhalten.

Artikel 15

Streitigkeiten über die Auslegung oder Anwendung dieses Abkommens werden durch Verhandlungen der zuständigen Behörden der Vertragsparteien beigelegt.

Artikel 16

1. Die Vertragsparteien teilen einander auf diplomatischem Wege mit, dass die erforderlichen inner-

gów niezbędnych dla wejścia niniejszej umowy w życie. Umowa wchodzi w życie w dniu otrzymania noty późniejszej.

2. Niniejsza umowa zawarta zostaje na czas nieokreślony. Umowa może być wypowiedziana przez każdą z Umawiających się Stron w drodze notyfikacji. W takim przypadku traci moc po upływie dwunastu miesięcy od dnia otrzymania noty o jej wypowiedzeniu.

3. Rejestrację niniejszej umowy w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych niezwłocznie po jej wejściu w życie spowoduje ta Umawiająca się Strona, na terytorium państwa której niniejsza umowa zostanie podpisana. Druga Umawiająca się Strona zostanie poinformowana o dokonanej rejestracji z podaniem numeru zarejestrowania natychmiast po uzyskaniu potwierdzenia tego faktu przez Sekretariat Narodów Zjednoczonych.

SPORZĄDZONO w Warszawie dnia 8 grudnia 2003 r. w dwóch egzemplarzach, każdy w językach polskim i niemieckim, przy czym obydwa teksty mają jednakową moc.

W imieniu Rządu
Rzeczypospolitej
Polskiej

W imieniu Rządu
Republiki Federalnej
Niemiec

staatlichen Voraussetzungen für das Inkrafttreten dieses Abkommens erfüllt sind. Das Abkommen tritt an dem Tag in Kraft, an dem die spätere Note eingeht.

2. Dieses Abkommen wird auf unbestimmte Zeit geschlossen. Das Abkommen kann von jeder Vertragspartei durch Notifizierung gekündigt werden. In diesem Falle tritt das Abkommen nach Ablauf von zwölf Monaten nach dem Tage des Eingangs der Kündigungsnote außer Kraft.

3. Die Registrierung dieses Abkommens beim Sekretariat der Vereinten Nationen nach Artikel 102 der Charta der Vereinten Nationen wird unverzüglich nach seinem Inkrafttreten von der Vertragspartei veranlasst, in deren Hoheitsgebiet dieses Abkommen unterzeichnet wird. Die andere Vertragspartei wird unter Angabe der Registrierungsnummer von der erfolgten Registrierung unterrichtet, sobald diese vom Sekretariat der Vereinten Nationen bestätigt worden ist.

GESCHEHEN zu Warschau am 8. Dezember 2003 in zwei Urschriften, jede in polnischer und deutscher Sprache, wobei jeder Wortlaut gleichermaßen verbindlich ist.

Für die Regierung der
Republik
Polen

Für die Regierung der
Bundesrepublik
Deutschland